

Перелік використаної літератури

1. Петричко М.М., Волкогон М.А. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. Економіка і суспільство. 2017. №13. – С. 662-666.
2. Рибалко О. М., Бондаренко А. В. Облік кредиторської заборгованості та її аналіз. Проблеми економіки. 2022. № 3 (53). С.137-142.
3. Міщук Є.В., Сідорова І. І. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти// Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 2. С. 54-57.

Ліхоносова Г. С.¹

¹ д-р екон. наук, проф., професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ БОРГОМ В УМОВАХ НЕЗБАЛАНСОВАНOSTІ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

Управління фінансовим боргом в умовах енергетичної кризи є актуальною проблемою, яка потребує стратегічного підходу в Україні з нестабільною енергосистемою. Зміна попиту та пропозиції на енергоносії впливає на фінансовий стан підприємств, їх здатність забезпечувати стабільну податкову базу та надходження до дохідної частини державного бюджету, що потребує розробки ефективних механізмів управління боргом. За останні роки було проведено низку досліджень, які аналізують вплив енергетичної кризи на економіку та фінансову стабільність країни. Наприклад, Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) зазначає у своїх звітах, що енергетична криза спричиняє значні зміни в попиті та пропозиції енергії, змушуючи уряди та компанії адаптуватися до нових умов шляхом інвестицій у чисту енергію та підвищення енергоефективності [1].

Україна стикається з додатковими викликами через залежність від імпорту енергоресурсів та дисбаланс між наявним споживчим попитом і спроможністю забезпечити енергопостачання внаслідок військових дій на її території. Відповідно до дослідження, проведеного CSIR, країни з низькою енергоефективністю особливо чутливі до коливань цін на енергоносії, що може призвести до збільшення державного боргу [2].

Автори статті [3] обговорити різні аспекти управління державним боргом, включаючи фіскальну політику та її наслідки для економічної стабільності, які можуть бути пов'язані з проблемами, пов'язаними з дисбалансом споживання енергії.

У цьому дослідженні Інституту Катона [4] аналізується зв'язок між державним боргом та економічним зростанням, підкреслюється, як стратегії

управління боргом можуть впливати на економічні результати, особливо в контексті незбалансованих енергетичних ринків. У цій статті пояснюється, як були визначені дослідження для вибірки опитування, надається огляд теорій про те, як державний борг впливає на економічне зростання, розглядаються результати 40 досліджень у вибірці опитування, а на завершення надаються деякі рекомендації для майбутніх досліджень.

У звіті Міжнародного енергетичного агентства міститься уявлення про фінансові виклики та можливості в енергетичному секторі, обговорюється, як інвестиції в енергетику та ринкова динаміка впливають на державний борг і фінансову політику.

Автори дослідження наводять актуальні дані щодо стійкості державного боргу та залежності від енергоносіїв. Основна увага зосереджена на петлі зворотного зв'язку між динамічною стабільністю державного боргу та процентними ставками, дисконтованими економічним зростанням, у поєднанні з бюджетним дефіцитом у спокійні та турбулентні періоди. Використовуючи динамічну модель панелі GMM, результати показують, що динамічна стабільність була до глобальної фінансової кризи (GFC), тоді як від GFC до пандемії динамічна нестабільність переважала та зберігалася в еволюції державного боргу.

Обслуговування боргу перед МВФ та іншими кредиторами Україна, підписавши чотирирічну програму з МВФ, зараз замінює \$10 млрд боргу перед МВФ (борг, отриманий до 2022 року за ставками 2% і 3% річних) іншим МВФ кредит у розмірі \$15,6 млрд (Ставка становить уже 8,5% річних). В результаті вже в 2024 році, окрім погашення основної суми кредиту за старими програмами МВФ, Україна повинна буде заплатити близько \$900 млн відсотків за обслуговування боргу МВФ. Згідно з розрахунками, отримавши \$5,4 млрд кредитів МВФ у 2024 році, Україні необхідно буде збільшити виплати лише за обслуговування боргу (без зменшення суми боргу) у 2025 році до \$1,1–1,2 млрд.

Крім того, є цінні папери України, прив'язані до ВВП 2015 року, які діють до 2041 року. У 2015 році прем'єр-міністр і міністр фінансів України підписали угоду з кредиторами, яка дещо зменшила суму боргу в обмін для цінних паперів, виплати за якими є обов'язковими [5], якщо економічне зростання України перевищить 3% ВВП починаючи з 2019 року. Крім того, умови містять зобов'язання: чим більше зростання ВВП, тим більший платіж. Мотив підписання урядом України такої угоди залишається загадкою. Проте в умовах післявоєнного відновлення виплати за цими зобов'язаннями можуть сягати 1-2 млрд доларів на рік і більше при номіналі цінних паперів 3,2 млрд доларів.

У 2023 році українська економіка зросла на 5,3%, а це означає, що вже в 2025 році Україна повинна буде заплатити близько \$700-\$800 млн «податку на зростання української економіки» на користь кредиторів, під яким український уряд підписався відповідну угоду.

Таким чином, приблизно половина допомоги США та ЄС Україні у 2024 році піде на обслуговування боргу кредиторів всередині та за межами України.

З метою зменшення навантаження на держбюджет у травні-червні 2024 року Міністерство фінансів України та його кредитори провели переговори щодо

реструктуризації боргу на \$20 млрд (євроблях) та модифікації цінних паперів, прив'язаних до ВВП [6]. Поки що переговори не привели до спільного рішення. Якщо до 1 серпня 2024 року реструктуризація боргу не вдасться, то до кінця 2024 року Україна повинна буде виплатити близько \$3,75 млрд відсотків за єврооблігаціями.

ВВП України у 2023 році становив 6,5 трлн грн у номінальному вираженні [7]. Обсяг міжнародної допомоги становить 1,5 трлн. грн. або 23% [7]. Ці гроші йдуть переважно на покриття соціальних видатків бюджету: пенсії, зарплати бюджетників, допомоги, стипендії тощо. У доларовому еквіваленті ситуація приблизно схожа: ВВП 2023 року склав 160 мільярдів доларів. в еквіваленті, допомога - 40 млрд дол. або 25% [7].

Але якщо подивитися на реальні дані, ефект іноземної допомоги ширший. Ці гроші спрямовуються на виплату соціальних трансфертів, які, у свою чергу, спрямовуються на закупівлю соціальних товарів і послуг, переважно національного виробництва. Тобто формується платоспроможний попит. Тому враховується мультиплікативний ефект бюджетних і споживчих витрат.

Можна припустити, що до 30% ВВП прямо чи опосередковано формується за рахунок зовнішньої міжнародної допомоги, і без неї валовий продукт України минулого року навряд чи перевищив би 100 мільярдів доларів.

Але, крім державного бюджету, є ще фактор платіжного балансу. Таким чином, дефіцит торговельного балансу в минулому році наблизився до позначки в 40 млрд доларів, хоча сам платіжний баланс залишався профіцитним, в тому числі за рахунок позитивного сальдо фінансового рахунку (майже на +20 млрд доларів) і поточних трансфертів (+24 млрд доларів).

Тобто, якби не дотації, які йдуть на трансферти, і кредити, які йдуть в активи фінансового рахунку, платіжний баланс України мав би «дірку» в 40 мільярдів доларів. і дефіцит 25-30 млрд дол. А це призведе до глибокої девальвації гривні як мінімум на рівні 2022 року. Що, у свою чергу, призведе до ревальвації валютного еквівалента номінального ВВП і зниження валютного ВВП до 70-80 мільярдів доларів. Крім того, для української економіки в цьому немає нічого незвичайного: у 2015 році ВВП України вже падав із 183 млрд дол. у 2013 р. до 90 млрд дол.

Показник виробництва енергії на душу населення показує рівень складності економіки, скільки машин і обладнання можна використовувати в побуті та виробництві для стратегічного розвитку країни та якості життя її населення.

Що стосується показників виробництва первинної енергії в Україні, то на сьогоднішній день статистичних даних немає. У 2023 році виробництво електроенергії становило 96,8 млрд кВт-год на рік з населенням близько 30 мільйонів людей. Варто зазначити, що це не споживання, це виробництво на душу населення суто електроенергії, без урахування інших енергоресурсів.

Тобто показник вироблення енергії на душу населення в Україні становить близько 3200 тис. кВт/год на рік. У 2024 році можна з упевненістю сказати, що виробництво електроенергії може впасти до 90 мільярдів кВт-год на рік, а рівень виробництва на душу населення може знизитися до 3 000 000 кВт-год або нижче.

А якщо в Україну почнуть повертатися її громадяни, які виїхали на постійній виробі електроенергії, то ця цифра знизиться до 2500 кВт/год на рік.

Цей рівень свідчить про повну енергетичну бідність. Адже навіть при повному відключенні промисловості від енергопостачання, з урахуванням критичної інфраструктури, одна людина зможе споживати близько 100 кВт/год на місяць. Цього достатньо для мінімальних потреб, але це буде економіка з повністю відключеним комерційним споживанням (промисловість, сфера послуг, торгівля тощо). Для забезпечення стабільного життя країни такі перешкоди скоріше непрохідні, ніж реальні.

Виходячи з цих показників, для забезпечення рівня розвитку вище середнього, враховуючи близько 30-мільйонного населення, Україні необхідно генерувати не менше 180 млрд кВт/год на рік. Тобто, з огляду на нинішній рівень, Україні потрібно як мінімум подвоїти виробництво електроенергії.

При цьому необхідно розуміти, що жодна децентралізована генерація не виконає завдання. Тільки збільшення базової, стабільної генерації, і що важливо для України – на доступному енергоресурсі. І сьогодні для України це вже не вугілля і не газ. Альтернативні джерела генерації, а точніше рівень їх розвитку в Україні на сьогодні також не в змозі покрити необхідні показники. Єдиним доступним джерелом поки що є уран, тобто виробництво енергії атомними станціями.

Таким чином, дослідження дає змогу визначити ступінь впливу дисбалансу попиту та пропозиції енергоресурсів на державний фінансовий борг шляхом використання таких інструментів, як: аналіз ринкової кон'юнктури, оцінка попиту та пропозиції енергоносіїв: поточні та прогнозні обсяги споживання, основні споживачі енергетичних ресурсів (промисловість, транспорт, населення); аналіз зміни цін на енергоносії на внутрішньому та світовому ринках; регуляторні ініціативи для підтримки стабільності на ринку енергоресурсів; вплив міжнародних санкцій або торгових угод на доступність енергетичних ресурсів; використання статистичних даних для оцінки історичних тенденцій та їх впливу на державний фінансовий борг.

Перелік використаних джерел

1. Outlook for energy demand. World Energy Outlook 2020. International Energy Agency (IEA). 2020. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020> (дата доступу: 02.12.2024)
2. 10. Roro K. Energy supply and demand. Council of Scientific & Industrial Research (CSIR). 2023. URL: <https://www.csir.co.za/energy-supply-and-demand> (дата доступу: 03.12.2024)
3. Biondi Y., Boisseau-Sierra M. Financial Sustainability and Public Debt Management in Central Government. In: Rodríguez Bolívar, M. (eds) Financial Sustainability in Public Administration. Palgrave Macmillan, Cham, 2017. С. 167-191. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57962-7_7

4. Salmon J. The Impact of Public Debt on Economic Growth. Cato journal. 2021. URL: <https://www.cato.org/cato-journal/fall-2021/impact-public-debt-economic-growth> (дата доступу: 04.12.2024)
5. Відливана С., Коляда О. Світовий досвід управління зовнішнім державним боргом. Економіка та суспільство. 2019. №20. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4> (дата доступу: 02.12.2024)
6. Ліхоносова Г., Ставцева Е. Напрями вдосконалення оцінки використання кредиторської та дебіторської заборгованості. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки. 2024. №330(3). С. 305-310. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-46>
7. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. Міністерство фінансів України. 2024. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financov (дата доступу: 03.12.2024)

Дегтярьова О. В.¹

² асистент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій. Штучний інтелект (ШІ) стає важливою складовою бізнесу, впливаючи на прийняття рішень, автоматизацію процесів та оптимізацію ресурсів. У той же час його використання супроводжується суттєвими викликами. Серед основних ризиків — загроза інформаційній безпеці, етичні питання, залежність від технологій та висока вартість впровадження. Виявлення, аналіз і управління цими ризиками є ключовими для сталого розвитку підприємництва. Метою цього дослідження є розкриття основних аспектів ризиків, пов'язаних із впровадженням ШІ у підприємництві, а також аналіз методів їх оцінки та мінімізації. Ризики, пов'язані з використанням ШІ, можна класифікувати за кількома напрямками:

Технологічні ризики: Збої у функціонуванні систем через технічні несправності або помилки в алгоритмах можуть призвести до значних втрат для бізнесу. Також зростає ризик несанкціонованого втручання, яке може поставити під загрозу конфіденційні дані компанії. Втрати контролю над ШІ. Існує загроза, що система може функціонувати непередбачувано або виходити за межі визначених параметрів.

Багато країн, включно з Україною, ще не мають чітких норм для використання ШІ. Це створює складнощі у сфері відповідальності та ліцензування. Алгоритми ШІ можуть обробляти особисті дані, порушуючи міжнародні стандарти, такі як GDPR. Використання технологій без відповідних